

Невенка Крагуљац¹
педагог, самостална педагошка саветница

Драгана Спасојевић²
педагог, педагошка саветница

КВАЛИТЕТНО ПЛАНИРАЊЕ И ПРОГРАМИРАЊЕ РАДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ФУНКЦИЈИ УНАПРЕЂИВАЊА КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА

Увод

Просперитет једног друштва свакако чини образовање и васпитање. Уређена, организована и стабилна држава планира правац развоја, поставља циљеве у свим областима, а образовање чини саставни део тог плана. У овом раду ће се размотрити питања улоге и значаја процеса планирања и програмирања, претпоставки успешног планирања и програмирања и улоге школског педагога у унапређивању тог процеса. Програмирање је комплексна активност структурирања система школског рада, утврђивања и прерасподеле радних задатака на основу претходно снимљене и истражене школске праксе (Мандић и Вилотијевић, 1976: 24). Програмирање је трансформација општости у посебност, општих циљева у конкретне и оперативне задатке. Планирањем и програмирањем се избегава „празан ход“ у раду, уочавају се проблеми и постављају реалне основе за рад. Програмирање подразумева дефинисање циљева развоја, средстава и технологије. Под програмирањем школског рада подразумева се не само временско планирање реализације прописаног, већ и осмишљавање свих фаза и елемената сложеног процеса школског васпитања и образовања, уз систематско и континуирано праћење и анализу његовог тока и ефеката (Хебид, 2009: 46). Планирањем се постиже више циљева значајних за рад школе: освешћује се процес рада, мотивишу се наставници на квалитетнији рад, усмерава се настава у жељеном правцу, координирају се активности, спречава се импровизација, обезбеђује се систематичност (Трнавац, 1996: 68). Планирање се односи на оперативни корак програмирања који повезује главне идеје програма са оним што се у пракси догађа (Павловски, 1991).

1 ОШ “Филип Филиповић”, Београд, nenakraguljac@yahoo.ca

2 ОШ “Ђура Даничић”, Београд, spdragana@yahoo.com

Разлике у посматрању и тумачењу процеса програмирања односе се на разлике у погледу концепције, структуре и садржаја програмских докумената школског рада. Могу се издвојити два приступа у посматрању односа процеса програмирања и планирања. Први се односи на схватање да је планирање ужи појам од програмирања уколико се програм поистовети са званичним програмским документом, а процес програмирања са израдом тог документа. Програмирање има две фазе: дефинисање модела програма и примена у пракси и процењивање. Планирање је мање стваралачки процес, а више извршна делатност која као резултат има план васпитно-образовног рада. Други приступ полази од идеје да је битна сама пракса, примена и провера. У овом случају програмирање је динамичан и адаптиван процес, а нагласак је на континуираном праћењу праксе и њеној анализи (Хебиб, 2009: 46). Процеси планирања и програмирања чине дијалектичко јединство. Они нису синоним, мада у одређеном контексту могу имати слична значења.

Улога и значај процеса планирања и програмирања за унапређивање квалитета образовања

Основна сврха и значење планирања и програмирања рада школе је подизање квалитета рада школе као целине (Солдо, 1980: 302). Савремену школу треба да одликује богата структура разноврсних васпитно-образовних и других активности, не само са ученицима већ и са другом децом, родитељима и одраслима (Трнавац и Ђорђевић, 1995).

Школске активности карактерише процесуалност и динамичност и, да би биле успешне, требало би да се одвијају кроз следеће фазе: програмирање, реализација и евалуација. Повезивањем програмирања са реализацијом и евалуацијом школског рада ови процеси се не изједначавају, већ се наглашава њихова повезаност (Хебиб, 2009: 49). Циљ програмирања рада школе је да се операционализацијом радних задатака прецизно утврди шта, ко и када ради, које циљеве и задатке треба остварити, које резултате је објективно могуће постићи. Разликујемо следеће врсте програмирања: перспективно, дугорочно, средњерочно и годишње планирање. Постоје и краткорочне пројекције развоја школе које су основа за израду перспективних планова развоја школе и реализују се преко годишњих планова рада (Вилотијевић, 2006: 16). Неопходно је успоставити прави однос између свих карика јединственог ланца процеса програмирања и утицаја тих стечених сазнања и искустава на програмирање садржаја образовања и васпитања (Поткоњак, 1980: 8). Сва настојања макро образовног система, у свом крајњем циљу, усмерена су побољшању ефикасности педагошког система, па програмирање треба усавршити у самој школи. Нужно је усавршавати

годишње, оперативно и седмично програмирање (Вилотијевић, 2006: 3).

Активности у школи не би требало да буду организоване у условима прекинутих повратних веза, већ се процес одлучивања, планирања и програмирања мора одвијати као уређен, стабилан организациони систем. Повратна информација треба да буде правремена и да послужи као мера уређености школског система. Ако се активности организују на претпоставкама, субјективним проценама и импровизованим закључцима, долази до пропуста.

Претпоставке успешног планирања и програмирања школског рада

Програм би требало да буде у функцији унапређивања квалитета и организације рада школе и сходно томе оперативан, реалан, конкретан и савремен. Програмирање у школи има снажну мотивациону улогу за постизање оптималних резултата рада наставника. Циљеви, задаци и активности прилагођавају се могућностима, способностима и интересовањима чланова колектива. То је динамичан и стваралачки процес у коме пажњу треба посветити самом процесу и интеракцији учесника (Павловски, 1991). Утврђивање и предвиђање свих релевантних фактора од којих зависи успешна реализација планираних задатака је основна претпоставка успешног планирања. Прерасподела задатака и одговорности на чланове и групе има значајну улогу у развоју позитивне социјално-емотивне климе у колективу. Како би програмирање било у функцији унапређивања васпитно-образовног рада школе, оно мора полазити од утврђених принципа који представљају синтезу поузданих начела и рационалних поступака. Програмирање се заснива на следећим принципима: реалност, савременост, конкретизација, рационализација, селективност, интегралност и тоталност (Вилотијевић, 2006: 7). Принцип реалности подразумева „праву меру“ захтева, потреба и расположивих снага, средстава, времена, тј. ресурса. Планира се општи програм развоја школе, услови рада, средине у којој се школа налази и могућности свих актера од реализације до евалуације. Принцип савремености односи се на примену васпитно-образовне технологије и модернизовање рада наставника кроз усавршавање и промену позиције ученика из позиције „пасивног слушаоца“ у позицију активног субјекта. Принцип конкретизације подразумева прецизирање циљева, задатака, динамике, активности свих актера и претпоставка је континуираног рада. Овај принцип је у тесној вези са принципом реалности јер се програмирањем садржаја предвиђају реалне могућности за реализацију сваке активности. Принцип рационализације је основ ефикасности рада школе и у тесној је вези са принципом конкретизације и реалности.

Без конкретизације нема рационално организованог васпитно-образовног рада.

Принцип селективности односи се на издвајање битног од небитног чиме се омогућава реализација кључних, стратешки важних циљева и задатака школе. Овај принцип је повезан са принципом реалности, рационализације, конкретности и савремености у раду школе. Принцип интегралности и тоталности односи се на јединствено деловање свих чинилаца и носилаца васпитно-образовног процеса у школи.

Програмирање мора да обезбеди свеобухватност, интегралност и тоталност целине и делова, општег и посебног програмирања и реализације. Рационална усклађеност програмских садржаја и динамике, јединствена програмска структура планова школе и целокупне делатности основни је захтев овог принципа.

Улога педагога у процесу планирања и програмирања

Педагог учествује у изради концепције годишњег плана заједно се стручним тимом који је за то задужен, врши појединачне консултације са наставницима, даје стручно мишљење, израђује сопствени програм рада. Зато је неопходно да он добро познаје принципе програмирања, врсте планирања, стратешка документа и упутства стручних служби и просветних органа. Такође, очекује се да педагог буде отворен за промене и да поседује компетенције које су потребне за истраживачки рад, евалуацију, организацију и програмирање.

Рад педагога у области планирања и програмирања не може се одвојити од његовог педагошко инструктивног рада и рада на унапређивању васпитно-образовног рада у целини. Педагог је једини у ситуацији да „види све“ и да утиче на складност целине. Планирање и програмирање појединачних активности је међусобно условљено и дешава се наизменично са процесима реализације, праћења и вредновања. У области планирања и програмирања педагог има четири групе послова: а) основе планирања и програмирања (проучавање закона, норматива, правилника, упутстава, наставних планова и програма), б) годишњи планови и програми рада школе (у целини и по сегментима), в) планирање, програмирање и припремање непосредног васпитно-образовног рада, г) израда сопственог програма рада. Педагог треба да познаје услове за успешно планирање и програмирање: јасно утврђени, операционализовани циљеви и задаци, модел организације рада школе, теоријске основе планирања и програмирања, стално праћење резултата аналитичко-истраживачког рада, оспособљавање појединаца у пословима планирања и програмирања, израда методолошке и документационе основе

за планирање и програмирање (инструмената, табела, прегледа, образаца и формулара за планирање и евиденцију) (Трнавац, 1996: 68).

Да би могао успешно да обавља све наведене послове, педагог треба добро да познаје методологију педагошких истраживања, да буде објективан, подстиче свест свих учесника да се успешним планирањем и програмирањем рада школе осигурава унапређивање квалитета образовања у школи.

Кључне речи: планирање, програмирање, унапређивање, квалитет, педагог.

Литература

- Vilotijević M: Model godišnjeg programa rada škole [*An Annual School Plan Model*], Beograd: Školska knjiga
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja [*The Law on the Fundamentals of Primary Education System*] (*Službeni glasnik RS* 55/2013).
- Mandić, P. i Vilotijević, M. (1976). *Programiranje rada škole* [*Designing School Programmes*], Sarajevo: IP Svjetlost.
- Pavlovski T. (1991): *Tematsko planiranje u dečijem vrtiću* [*Thematic Planning in Kindergartens*], Beograd, Filozofski fakultet.
- Pedagoška enciklopedija 1 i 2* [*Pedagogical Encyclopedia 1 and 2*] (1989). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Potkonjak N. (1980): *Programiranje, praćenje i vrednovanje obrazovno-vaspitnog rada* [*Programming, Monitoring and Evaluating Educational Work*], Beograd: Prosvetni savet.
- Soldo M. i Stanić B. (1980): *Planiranje, programiranje i vrednovanje rada u osnovnoj školi* [*Planning, Programming and Evaluating Primary School Activities*], Zagreb.
- Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine [*Strategy for the Development of Education in RS by 2020*], *Službeni glasnik RS*, 107/ 2012.
- Trnavac N. (1996): *Pedagog u školi* [*A School Counselor*], Beograd: Učiteljski fakultet.
- Hebib E. (2009): *Škola kao sistem* [*School as a System*], Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Nevenka Kraguljac³
pedagogue, independent educational advisor
Dragana Spasojevic⁴
pedagogue, educational advisor

HIGH QUALITY CURRICULUM PLANNING AND PROGRAMMING IN PRIMARY SCHOOLS IN FUNCTION OF A HIGH QUALITY EDUCATION

Introduction

Education is an important element of the prosperity of a society. A well organized and stable country makes plans about the course of its development, defines goals in all aspects and makes education a part of that plan. This paper examines the roles and the importance of the process of planning and programming, the preconditions for a successful planning and programming and the role of the school pedagogue in developing this process. Programming is a complex activity which includes structuring the system of school activities, defining and assigning the tasks on the basis of monitoring and researching school practice (Mandić & Vilotijević, 1976: 24). Programming includes transforming general into concrete, transforming general goals into specific and operational tasks. Planning and programming reduce the waste of time, facilitate the identification of the problems and set stable bases for further work. Programming includes defining the developmental goals, means and technology. Curriculum programming includes not only making schedules for the realization of the planned activities, but also designing all the phases and elements of the complex process of school education. It also includes systematical and continual evaluation and review (Hebib, 2008: 46). Numerous important goals are met by planning: the process becomes a conscious activity, teachers become more motivated to work, teaching goals are achieved, activities are coordinated, improvisation is avoided and a systematic approach is provided (Trnavac, 1996: 68). Planning refers to the operational part of programming, connecting the main ideas of the program with practice (Pavlovski, 1991).

³ Elementary school "Filip Filipovic", Belgrade, nenakraguljac@yahoo.ca

⁴ Elementary school "Djura Danicic", Belgrade, spdragana@yahoo.com

Differences in understanding the process of programming refer to the differences in concept, structure and contents of the school programs documentation. The relation between programming and planning can be examined through two different approaches. The first approach refers to the opinion that planning is a narrower concept than programming if a program is considered to be a formal document, and the process of programming to be the very design of the program. Curriculum programming consists of two phases: designing the program model and applying and evaluating the program. Planning is less a process of creation, and more an executive work resulting in a plan. The other approach considers that practice, realization and evaluation are the most important. In this case, programming is a dynamic and adaptive process. The emphasis is on the continuous insight of the practice and its analysis (Hebib, 2009: 46). The processes of planning and designing a program form a dialectical unity. They are not synonymous, but they can have similar meanings in certain contexts.

The role and the importance of the process of planning and programming for the development of the quality of education

The basic goal of planning and programming is to achieve a better quality of the school as an entity (Soldo, 1980: 302). A modern school should be characterized by a rich structure of numerous educational and other activities, which involve not only students, but other children, parents and adults as well (Trnavac & Đorđević, 1995).

School activities are characterized by processuality and dynamics. In order to be successful, the activities should undergo the following phases: programming, realization and evaluation. Programming is connected with realization and evaluation of the school activities, but these processes are not equal; the emphasis is on their interconnectedness (Hebib, 2009: 48). The aim of designing a curriculum program is to identify the tasks and to assign them to the responsible persons, to identify the objectives and tasks which should be realized and the outcomes which should be achieved. There are several types of programming: perspective, long-term, medium-term and annual. There are also short-term projections of school development which serve as a base for perspective plans and are realized through annual plans (Vilotijević, 2006: 16). It is necessary to harmonize all the parts of the process of programming and their impact on the process of designing the curricula (Potkonjak, 1980: 8). All the efforts of the educational system as a whole are oriented to a higher efficiency of education, therefore programming should start from schools themselves. It is important to develop programs annually, monthly and weekly (Vilotijevic, 2006: 3).

School activities should not be organized if there is no feedback.

The process of making decisions, planning and programming must be carried out as an ordered, stable and organized system. The feedback should be well-timed and serve as a measure of a good organization of the school system. The activities cannot be successful if they are organized according to suppositions, personal estimations and improvised conclusions.

Preconditions for a successful planning and programming of school activities

A program should be designed in a way to encourage the development of the quality and organization of the school activities, and thus, it should be operational, authentic, concrete and up-to-date. Programming has a strong motivational role for teachers to achieve optimal results in teaching. The objectives, tasks and activities are adapted to teachers' abilities, competencies and interests. It is a dynamic and creative process, and the attention should be paid to the very process and the interaction of all the participants (Pavlovski, 1991). Making primary school curriculum programs depends on defining and predicting all the relevant factors that have an impact on successful realization of the planned outcomes. Assigning tasks and responsibilities to individuals and groups has an important role in developing a positive social and emotional climate between staff members. In order to be able to encourage a high quality teaching process, programming needs to start from the basic principles that represent a synthesis of reliable criteria and reasonable acts. The principles need to have realistic, up-to-date, concrete, rational, selective, integrative and thorough characters (Vilotijević, 2006: 7). The principle of reality refers to "the right measure" of demands, needs and staff, means, time spans, i. e. resources. This is a basis for making an overall developmental plan which includes teaching, working conditions, school environment and the roles of all the participants in the process, from realization to evaluation. Up-to-date character refers to applying modern technologies and modernizing teachers' work through professional development. It also requires changing the role of students as passive listeners into the role of active participants. The principle of concretization is a precondition for continuous work and it refers to defining goals, tasks, dynamics and activities of all the participants in the process. This principle is tightly connected with the principle of reality since programming includes the identification of real possibilities for carrying out each particular activity. Concretization is a basis for a rationally organized teaching. The principle of selectivity refers to making differences between important and unimportant issues, which enables the realization of the key, strategically important goals and tasks. The principle is connected to the principles of reality, rationality, concretization and up-to-date.

The principles of integration and thoroughness refer to unified actions of all the participants in teaching process. Programming must provide the totality, integrity and thoroughness of the process as a whole and its parts as well. Rationally balanced contents and their dynamics are the basic conditions for this principle.

School counselor's role in planning and designing a program

The school counselor takes part in making the annual plan together with the members of the expert team that is responsible for it. He or she discusses with teachers individually, gives professional advice and designs his or her own personal program. That is why it is necessary that the counselor is familiar with the principles of designing programs, types of planning, strategic documents and educational experts' suggestions. It is also expected that a counselor is open for changes, possesses competences needed for research work, evaluation, organization and program designing. A counselor's activities, when it comes to programs and plans, cannot stand apart from his or her giving instructions and developing educational work in general. A counselor is the only one in position to "see everything" and to influence the balance of the unity. Planning and programming of all individual activities is interconnected and simultaneous with the process of realization, monitoring and evaluation. A school counselor is responsible for four groups of activities in the field of designing programs and plans:

- a) Basic activities of planning and programming (studying laws, regulations, guidelines, curricula);
- b) Annual school plans and programs (in total and in segments);
- c) Planning, programming and preparing teaching activities;
- d) Designing his or her individual program.

A school counselor should be acquainted with preconditions for a successful planning and programming: clearly defined, operational goals and tasks, organizational model of school activities, theoretical principles of planning and programming, continual monitoring of the analysis and research results, teaching individuals how to design programs and plans, working on methodological documents that serve as a basis for planning and programming (instruments, tables, surveys, plans and records) (Trnavac, 1996; 68).

In order to complete successfully all the mentioned tasks, a school counselor should know the methodology of pedagogical research well, to be objective, to support all the participants in becoming aware that successful planning and programming ensure the development of a high quality education.

Key words: planning, programming, development, quality, school counselor.

References

- Vilotijević M: Model godišnjeg programa rada škole [*An Annual School Plan Model*], Beograd: Školska knjiga
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja [The Law on the Fundamentals of Primary Education System] (*Službeni glasnik RS* 55/2013).
- Mandić, P. i Vilotijević, M. (1976). *Programiranje rada škole* [*Designing School Programmes*], Sarajevo: IP Svjetlost.
- Pavlovski T. (1991): *Tematsko planiranje u dečijem vrtiću* [*Thematic Planning in Kindergartens*], Beograd, Filozofski fakultet.
- Pedagoška enciklopedija 1 i 2* [*Pedagogical Encyclopedia 1 and 2*] (1989). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Potkonjak N. (1980): *Programiranje, praćenje i vrednovanje obrazovno-vaspitnog rada* [*Programming, Monitoring and Evaluating Educational Work*], Beograd: Prosvetni savet.
- Soldo M. i Stanić B. (1980): *Planiranje, programiranje i vrednovanje rada u osnovnoj školi* [*Planning, Programming and Evaluating Primary School Activities*], Zagreb.
- Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine [Strategy for the Development of Education in RS by 2020], *Službeni glasnik RS*, 107/ 2012.
- Trnavac N. (1996): *Pedagog u školi* [*A School Counselor*], Beograd: Učiteljski fakultet.
- Hebib E. (2009): *Škola kao sistem* [*School as a System*], Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.